

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра екології, збалансованого природокористування
та захисту довкілля

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МЕНЕДЖМЕНТ ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ

освітньо-професійна програма
спеціальність
галузь знань 10
освітній ступінь

Екологія
101 Екологія
Природничі науки
Магістр

Розробник: Калініченко В.М., доцент кафедри екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Гарант: Гарант: Писаренко П.В., доктор с.-г. наук, професор

Полтава
2021 р.

Форма опису навчальної дисципліни та інформація про розробника

Назва навчальної дисципліни	Менеджмент забруднених територій
Назва структурного підрозділу	Кафедра екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля
Контактні дані розробників, які залучені до викладання	<p><i>Викладач:</i> Калініченко В.М., доцент кафедри екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля, кандидат сільськогосподарських наук, доцент</p> <p><i>Контакти:</i> 43 ауд. (навчальний корпус № 1)</p> <p><i>e-mail:</i> volodymyr.kalinichenko@pdaa.edu.ua</p> <p>тел.0683076006, 0990162641,</p> <p>сторінка викладача: https://www.pdaa.edu.ua/people/kalinichenko-volodymyr-mykolayovych</p>
Рівень вищої освіти	Магістерський рівень
Спеціальність	Всі спеціальності (міжфакультетська вибіркова навчальна дисципліна).
Попередні умови для вивчення навчальної дисципліни	Базові знання з екології

Заплановані результати навчання:

Мета вивчення навчальної дисципліни формування у студентів стійких знань стосовно сучасних систем екологічного менеджменту, підготовка до практичного застосування цих знань у державних установах, громадських організаціях та на підприємствах регіонального й локального рівнів.

Основні завдання навчальної дисципліни: формування у фахівця теоретичних знань про системи екологічного менеджменту та узагальнення найбільш ефективних принципів і засобів екологічного менеджменту, знання сучасних методичних прийомів та специфіки з метою досягнення професійних знань та вмінь оцінки ефективності, повноти і обґрунтованості заходів, що вживаються для охорони навколишнього природного середовища на об'єкті екологічного аудиту, використанні екологічного маркетингу як складової м та екологічних інновацій для реалізації природоохоронного законодавства..

Предметом дисципліни є системи екологічного менеджменту (СЕМ), й сучасні інструменти розробки та впровадження цих систем.

*Компетентності:**Загальні:*

- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Фахові:

- здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні екологічних проблем.
- здатність до використання принципів, методів та організаційних процедур дослідницької та/або інноваційної діяльності.
- здатність застосовувати нові підходи до аналізу та прогнозування складних явищ, критичного осмислення проблем у професійній діяльності.
- здатність до організації робіт, пов'язаних з оцінкою екологічного стану, захистом довкілля та оптимізацією природокористування, в умовах неповної інформації та суперечливих вимог.
- здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації на основі інноваційних підходів у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.
- здатність самостійно розробляти екологічні проекти шляхом творчого застосування існуючих та генерування нових ідей.
- здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину

Програмні результати навчання:

- Вміти системно та виважено приймати управлінські рішення, що стосуються сфери екологічного менеджменту забруднених територій, здійснювати оцінку різних процесів екологічного менеджменту та аудиту, формувати власне бачення до удосконалення процесів екологічного менеджменту на різних рівнях.

Тема 1. Науково-теоретичні засади екологічного менеджменту.

Сутність екологічного менеджменту, його функції та завдання. Концептуальні засади та структура системи екологічного управління. Класичне трактування поняття екологічного менеджменту. Взаємозв'язок екологічного менеджменту з іншими суспільними науками. Екологічний менеджмент, як екологічно обґрунтована система ринкового управління навколишнім середовищем. Підходи до трактування поняття «Екологічний менеджмент і аудит». Система екологічного менеджменту. Основні ознаки екологічного менеджменту. Об'єкти, суб'єкт та предмет екологічного менеджменту. Принципи формування концепції екологічного менеджменту. Функції екологічного менеджменту. Визначення основних завдань екологічного менеджменту. Основні засади системного екологічного менеджменту та екологічної політики. Управлінські рішення щодо екологічного управління в умовах сталого розвитку. Глобальна система екологічного управління. Основні сучасні інструменти екологічної політики.

Тема 2. Методологічні основи екологічного менеджменту.

Системний підхід як нормативна методологія прийняття управлінських рішень. Підсистеми, які входять до складу структури системи екологічного менеджменту. Цільова, забезпечуюча, функціональна та керуюча підсистеми в системі екологічного менеджменту. Методологія дослідження проблеми становлення і розвитку екологічного менеджменту в Україні. Екологічний менеджмент як ключова домінанта сталого розвитку. Основні цілі сталого розвитку та забезпечення їх реалізації. Показники стану навколишнього середовища як комплексний інструментарій для виміру еколого-економічних тенденцій в країні. Дії, необхідні для налагодження ефективної системи екологічного менеджменту та аудиту в Україні. Мета і завдання концепції екологічного менеджменту та аудиту. Законодавчо-правова основа системи екоменеджменту в Україні. Основні нормативно-правові акти України в сфері природокористування. Першочергові завдання у сфері екологічного законодавства. Напрями вдосконалення правових основ екологічного менеджменту.

Тема 3. Управління у сфері навколишнього середовища

Формування системи управління навколишнім середовищем. Вимоги до планування управління навколишнім середовищем. Впровадження та функціонування екологічного менеджменту.

система управління навколишнім середовищем, її призначення та мета. Система управління навколишнім середовищем, як циклічний процес. Можливості організації, зумовлені формуванням системи управління навколишнім середовищем. Документ з екологічної політики, як загальна настанова щодо впровадження і вдосконалення в організації системи управління навколишнім середовищем. Функції, відповідальність і повноваження в екологічному менеджменті. Передумови успішного впровадження системи екологічного менеджменту. Методика впровадження процедури реєстрації та документування, вимоги до документації у сфері екологічного менеджменту. Модель системи управління навколишнім середовищем.

Тема 4. Формування системи екологічного менеджменту в Україні

Міжнародні та екологічні урядові і громадські організації. Основні напрями діяльності у сфері екологічного управління, визначені міжнародними угодами. Потреба врахування системних зв'язків між навколишнім природним середовищем і економічним розвитком. Історичні аспекти розвитку понять ISO та EMAS. Британський стандарт в галузі систем екологічного менеджменту BS 7750. Стадії розробки і впровадження системи екологічного менеджменту згідно стандарту BS 7750. Схема екологічного менеджменту й аудитування EMAS. Цикл системи екологічного менеджменту відповідно до вимог EMAS. Серія міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту на підприємствах і в компаніях ISO 14000, її значення. Система екологічного менеджменту, як основний предмет ISO 14000. Зменшення несприятливих впливів на навколишнє середовище на організаційному, національному та міжнародному рівнях. Перспективи впровадження екологічного менеджменту в Україні та потреба трансформації управління природоохоронною діяльністю. Участь екологічного менеджменту в моделях ринкових трансформацій в Україні. Функції екологічного менеджменту, необхідні до виконання в Україні.

Тема 5. Екологічний аудит як ефективний інструмент екологічного менеджменту

Екологічний аудит, як ринковий механізм природокористування. Поняття екологічного аудиту. Нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері екологічного аудиту в Україні. Об'єкти, суб'єкти, замовники екологічного аудиту. Типи екологічного аудиту. Основні завдання екологічного аудиту. Завдання, ролі та розподіл відповідальності під час здійснення аудиту систем управління навколишнім середовищем. Принципи здійснення екологічного аудиту. Склад аудиторської групи. Вимоги до розробки процесу екологічного аудиту. Відповідальність та діяльність замовника, аудитора. Сфера поширення аудиту залежно від охоплення та межі аудиту. План та ресурси аудиту. Робочі

документи, що вимагаються для спрощення досліджень аудиту. Аудиторський звіт та завершення аудиту. Впровадження екологічного аудиту в Україні. Проблема розвитку та здійснення екологічного аудиту в Україні. Закон України «Про екологічний аудит». Проблематика дотримання достовірності, законності, комплексності екологічного аудиту. Основні види послуг екологічного аудиту в Україні. Специфіка та особливості екологічного аудиту, залежно від галузі діяльності контролюваного підприємства. Потреба врахування екологічних аспектів при перевірці фінансової звітності для підвищення ефективності роботи вітчизняних аудиторів. Запровадження екологічного аудиту в Україні.

Тема 6. Ліцензування природоохоронної діяльності. Екологічне страхування.

Ліцензування, як ефективний засіб регулювання природокористування. Поняття ліцензії та ліцензування. Обумовлення необхідності ліцензування природоохоронної діяльності. Встановлення екологічних вимог та обмежень у екологічному ліцензуванні. Зміст ліцензії на право користування природними ресурсами. Законодавче підґрунтя екологічного ліцензування. Основні види ліцензування й їх правова основа. Питання ліцензування природоохоронної діяльності, які регулюються Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». Регламент отримання екологічних ліцензій. Документація, необхідна для отримання ліцензій на здійснення діяльності у сфері поводження з небезпечними відходами.

Закон України «Про екологічне страхування». Підґрунтя законодавства у сфері екологічного страхування України. Метою екологічного страхування. Екологічне страхування, як страхування цивільної відповідальності підприємств, установ і організацій за шкоду, заподіяну інтересам третіх осіб. Добровільне та обов'язкове екологічне страхування. Об'єкт та суб'єкт екологічного страхування. Трактують поняття страхової діяльності у сфері екологічного страхування. Договір страхування, його структура. Поняття страхового ризику, випадку, суми, тарифу та відшкодування. Умови угоди про екологічне страхування. Світовий досвід запровадження екологічного страхування.

Тема 7. Екологічне оподаткування

Сутність екологічного оподаткування. Удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні. Фінансові важелі та стимули природоохоронної діяльності.

Сутність екологічного оподаткування. Екологічний податок, як головний фінансово-економічний важіль регулювання використання природних ресурсів.

Світовий досвід зі створення єдиної системи оподаткування і платежів. Сутність та специфіка екологічних податків. Податки на екологонебезпечну продукцію. Економічна сутність збору за забруднення. Значення прати за забруднення у системі регулювання суспільних відносин. Удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні. Механізм плати за забруднення навколишнього природного середовища, як основний важіль удосконалення екологічного оподаткування. Екологічне оподаткування, передбачене Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища». Інструкція про порядок нарахування і сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища. Об'єкти нарахування збору екологічного податку. Фінансові важелі та стимули природоохоронної діяльності. Платежі за користування природними ресурсами та збір за забруднення навколишнього середовища, як найважливіші складові економічного механізму природокористування. Прояви відсутності зацікавленості підприємств у природоохоронній діяльності. Потреба та доцільність змін порядку стягнення екологічного податку. Адміністративні та економічні методи управління природокористуванням. Лімітування природокористування, як дієвий елемент механізму охорони навколишнього природного середовища. Розвиток методів заохочення і встановлення відносин співробітництва і взаємодопомоги між виробниками і регіональними структурами у галузі екологічного оподаткування.

Тема 8. Державне управління у сфері природокористування

Принципи раціонального природокористування і управління природно-господарською збалансованістю. Природні ресурси, як об'єкт управління. Природокористування, як взаємовідносини продуктивних сил суспільства і природного потенціалу його існування. Основні принципи і вимоги до раціонального природокористування. Поняття інерційності навколишнього середовища. Базові принципи раціонального природокористування (принципи стабільності, територіальної диференціації, та оптимальності). Природно-господарська збалансованість у регіоні. Форми і методи управління природокористуванням. Екологічна стандартизація, нормування, дозволи на використання та еколого-економічний контроль, як основні форми управління природними ресурсами. Адміністративні, економічні та правові методи управління природними ресурсами. Оцінка природних ресурсів та завдання управління природокористуванням. Вичерпні та відтворювальні природні ресурси. Оцінка природних ресурсів, як необхідна умова прийняття управлінських рішень до розміщення та розвитку продуктивних сил на території. Головні завдання управління природокористуванням у регіоні.

Трудомісткість:

Загальна кількість годин - 120 год.

Кількість кредитів - 4,0.

Форма семестрового контролю - залік.

1. Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин				
	Усь о-го	у тому числі			
		л	п	лаб	с.р.
Тема 1. Науково-теоретичні засади екологічного менеджменту	14	2	2	-	10
Тема 2. Методологічні основи екологічного менеджменту	14	2	2	-	10
Тема 3. Управління у сфері навколишнього середовища	14	2	2		10
Тема 4. Формування системи екологічного менеджменту в Україні	14	2	2		10
Тема 5. Екологічний аудит як ефективний інструмент екологічного менеджменту	16	2	4		10
Тема 6. Ліцензування природоохоронної діяльності. Екологічне страхування	16	2	4		10
Тема 7. Екологічне оподаткування	16	2	4		10
Тема 8. Державне управління у сфері природокористування	16	2	4		10
Усього годин	120	16	24	0	80

Оцінювання результатів навчання

Програмні результати навчання	Методи навчання	Форми оцінювання
ПРН	МН1: Словесні методи: лекція, розповідь-пояснення; МН2: демонстрування, спостереження; МН 3: практичні роботи, виконання завдань , проблемно-пошукові роботи МНСР1. Методи самостійної роботи вдома: завдання самостійної роботи.	Опитування, виконання вправ на практичних заняттях, виконання завдань на самостійну роботу, розв'язування тестів

Критерієм успішного навчання є досягнення здобувачем вищої освіти

мінімальних порогових рівнів оцінок⁹ за кожним запланованим результатом навчання.

Програмні результати навчання	Відсоток у підсумковій оцінці з початкової дисципліни	Максимальна кількість балів	Мінімальний пороговий рівень оцінок, балів
ПРН	100	100	60
Разом	100	100	60

Форми оцінювання результатів навчання

Програмні результати навчання	Форма оцінювання					
	Опитування		Виконання вправ на практичних заняттях		Виконання завдань на самостійну роботу	
	Мінім. кількість балів	Максим. кількість балів	Мінім. кількість балів	Максим. кількість балів	Мінім. кількість балів	Максим. кількість балів
ПРН	16	28	20	32	24	40

Форма проведення підсумкового контролю згідно з робочим та навчальним планом - екзамен.

Шкала та критерії оцінювання опитування:

Вид завдання	Оцінка	Вимоги до знань та умінь
Опитування	0-3,5	3,5 бали – абсолютне володіння теоретичним матеріалом, вичерпні відповіді. (можлива невелика кількість неточностей). Вільне володіння інформаційними ресурсами екологічної інформації. 3 бали - гарне володіння теоретичним матеріалом, достатні відповіді про можливості програмних засобів, їх структуру та інструментарій. (можлива невелика кількість неточностей). 2,5 бали – знання теоретичного матеріалу в цілому. 2 бали – теоретичні знання відповідають мінімальним критеріям. 0 балів - потрібне повторне виконання.

¹
Шкала та критерії оцінювання виконання вправ на практичних заняттях:

Вид завдання	Оцінка	Вимоги до знань та умінь
виконання вправ на практичних заняттях	0 – 4	4 бали – відмінне виконання з невеликою кількістю неточностей, вільне знання нормативно-правової бази діяльності установ державного сектору. 3 бали - достатнє виконання з невеликою кількістю неточностей, знання нормативно-правової бази діяльності установ державного. 2 бали - в цілому правильна робота з незначною кількістю помилок та поверхнєве знання правового поля. 1 бал - виконання задовольняє мінімальним критеріям. 0 балів - потрібне повторне виконання.

Шкала та критерії оцінювання виконання вправ на самостійну роботу:

Вид завдання	Оцінка	Вимоги до знань та умінь
виконання вправ на самостійну роботу	0 – 5	5 балів – відмінне виконання, вільне знання нормативно-правової бази діяльності установ державного сектору. 4,5 бали - відмінне виконання з невеликою кількістю неточностей, вільне знання нормативно-правової бази діяльності установ державного сектору. 4 бали - достатнє виконання з невеликою кількістю неточностей, знання нормативно-правової бази діяльності установ державного. 3,5 бали - в цілому правильна робота з незначною кількістю помилок та поверхнєве знання правового поля. 2 бали - виконання задовольняє мінімальним критеріям. 0 - балів - потрібне повторне виконання.

* оцінюється самостійна підготовка до виконання практичних завдань (якщо в темі 2 практичні заняття, то бали за підготовку кожного додаються)

Схема нарахування балів з навчальної дисципліни¹

Назва теми	Форми оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти			Разом
	Опитування	Виконання вправ на практичних заняттях	Виконання завдань на самостійну роботу	
Тема 1. Науково-теоретичні засади екологічного менеджменту	3,5	4	5	12,5
Тема 2. Методологічні основи екологічного менеджменту	3,5	4	5	12,5
Тема 3. Управління у сфері навколишнього середовища	3,5	4	5	12,5
Тема 4. Формування системи екологічного менеджменту в Україні	3,5	4	5	12,5
Тема 5. Екологічний аудит як ефективний інструмент екологічного менеджменту	3,5	4	5	12,5
Тема 6. Ліцензування природоохоронної діяльності. Екологічне страхування	3,5	4	5	12,5
Тема 7. Екологічне оподаткування	3,5	4	5	12,5
Тема 8. Державне управління у сфері природокористування	3,5	4	5	12,5
Разом	28	32	40	100

Політика академічної доброчесності.

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватись Кодексу академічної доброчесності та Кодексу про етику викладача та здобувача вищої освіти Полтавської державної аграрної академії. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Додаткові матеріали для представлення навчальної дисципліни:

Робоча навчальна програма, презентації, відеоролики